

سبقت‌گذاشتن

اُستادانه

همانند یک اُستاد یاد بگیرید!

پاسخ سوالات پایان فصل تاریخ تحلیلی صدر اسلام ویراست دوم تألیف محمد

نصیری

فهرست مطالب

- فصل اول: مقدمه (اهمیت تاریخ و شناسایی اعتبار منابع تاریخی) ۲
- فصل دوم: جهان در آستانه بعثت ۵
- فصل سوم: تاریخ پیامبر اسلام (ولادت بعثت و دعوت) ۸
- فصل چهارم: تاریخ پیامبر اسلام (هجرت و حکومت) ۱۱
- فصل پنجم: از سقیفه تا قتل عثمان ۱۳
- فصل ششم: نگاهی به حکومت امام علی بن ابی طالب (ع) ۱۵
- فصل هفتم: امام حسن (ع) و امام حسین (ع) و مقتضیات زمان ۱۸

فصل اول: مقدمه (اهمیت تاریخ و شناسایی اعتبار منابع تاریخی)

۱- کدامیک از تعاریف تاریخ را ترجیح می دهید، چرا؟

با در نظر گرفتن عناصر اصلی تاریخ یعنی انسان، از یک سو و زمان و مکان از سوی دیگر، می توان گفت: تاریخ مجموعه ای از اطلاعات درباره تاثیر و تاثر انسان است و به طور دیگر، اموری چون هدایت، گمراهی، سازندگی، ویران گری، رفتارهای عادلانه و ستمگرانه اش را شامل می شود. شهید مطهری تاریخ را یکی از منابع معرفت انسانی دانسته و آن را به دلبخش نقلی (علم به وقایع و حوادث سپری شده و آگاهی از اوضاع و احوال گذشتگان) و علمی (مطالعه و بررسی و تحلیل وقایع گذشته و استنباط قواعد و سنت های حاکم بر زندگی گذشتگان) تقسیم می کند. زیرا تعریفی قابل قبول است که جامع (کامل) و مانع (مانع دخول اغیار) باشد.

۲- آیا تاریخ از اعتبار علمی برخوردار است، چرا؟

بله. به دلیل اینکه وجود تاریخ، به عنوان مجموعه ای از معارف برخوردار از روش موضوع و نظم و انسجام غیر قابل تردید است؛ بیشتر محققان، نگاهی به شناسنامه تمدن های واقع بینانه نمی دانند، زیرا اولاً ماهیت برخی از وقایع به گونه ای است که امکان تحریف و دروغ در آنها راه ندارد؛ و ثانیاً نمی شود همه افراد بشر را به سود جویی و دروغ پردازی در ثبت و نقل وقایع متهم کرد. افزون بر این، محقق می تواند با توجه به شاخص هایی که برای مطالعه تاریخ وجود دارد درستی یا نادرستی بسیاری از نقل ها و تحلیل ها را دریابد. اما از آنجا که اثبات دانش (science) بودن تاریخ به آسانی میسر نیست، گروهی به تاریخ و داده های آن بدبین و بی اعتمادند.

۳- محور های اصلی فلسفه تاریخ از منظر قرآن چیست؟

این حقیقت که صحنه تاریخ، چون دیگر صحنه های جهان بوسیله قوانین و سنن حاکم بر آنها آباد و سرسبز است، در قرآن کریم به روشنی بیان شده است و این اندیشه قرآنی، در پاره ای از آیات به صورت تئوری کلی آمده است. در برخی آیات در قالب مصادیق و نمونه ها و در برخی به صورت تئوری و آمیخته با مصداق خارجی بیان شده است مانند: آیاتی که از مرگ و زندگی جوامع، فراگیر بودن کیفر این جهان و نابودی جامعه ها و امتهای بر اثر طرد پیامبران پرده بر می دارد، طرز تفکر کلی یعنی نظریه قانون مندی را مطرح می کند. فراز هایی از آیات که درباره سنت های ملل پیشین و استثناء پذیری آن، پیوند زیر بناها و در بناها ارتباط اجرای اوامر الهی و فراوانی برکات و تولید سخن می گوید، سنت های تاریخ را در قالب مصداق بیان می کند.

دسته ای دیگر از آیات ، به منظور بیدار سازی و تربیت انسان ، علیه نظریه تصادفی دانستن وقایع تاریخی و نیز قضا و قدری بودن آن موضوع می گیرد و انسان را تشویق می کند تا با گردش در جهان و مطالعه سرگذشت ملت ها راز سعادت و انحطاط را کشف و ساز و کار حرکت به سوی آینده را خردمندانه تدبیر و تنظیم کند.

۴- آیا حکم فرمایی سنت های الهی به معنای جبر تاریخی است؟ چرا؟

خیر، زیرا دسته ای از آیات به منظور بیدارسازی و تربیت انسان ، علیه نظریه تصادفی دانستن وقایع تاریخی و نیز قضا و قدری بودن آن موضوع می گیرد و انسان را تشویق می کند تا با گردش در جهان و مطالعه سرگذشت ملت ها راز سعادت و انحطاط را کشف و ساز و کار حرکت به سوی آینده را خردمندانه تدبیر و تنظیم کنند. پس حکم فرمایی سنت های الهی به معنای جبر تاریخی نیست زیرا در غیر این صورت مطالعه و تحقیق برای کشف راز سعادت و انحطاط و تنظیم ساز و کار حرکت به سوی آینده کاری عبث و بیهوده بود.

۵- آفات تاریخ نگاری اسلامی را چگونه ارزیابی می کنید؟

بررسی آفاتی که تاریخ اسلام با آن روبرو بوده است می تواند برای بسیاری از قفل های بسته و گزارش های پیچیده ، که از اعتبار تاریخ اسلام به شدت کاسته است، کلیدی مناسب به شمار آید و مهمترین علل تحریف تاریخ اسلام عبارتند از :

۱) فاصله زمانی میان مورخ و پدیده ها که منشا برخی از تحریف ها و با توجه به شیوه نقل برخی از مورخان که هدفشان ثبت گزارش بوده و به درستی و نادرستی آن اهمیت نمی دادند احتمال تحقق این نوع تحریف بیشتر بوده است.

۲) اختلاف امت و پیدایش فرقه ها و در نتیجه انگیزه های غیر حق طلبانه برخی مورخان، تحریف واقعیات معاصر هر مورخ به نفع حزب و گروه خود و تفسیر و تطبیق رویدادها گذشته به سود جریان حاکم ، آفتی است که تاریخ با آن روبرو بوده است.

۳) تعصب ، عقاید مذهبی و گرایش های نژاد پرستانه مورخ چنان در نوشتن تاریخ تاثیر دارد که یافتن گزارش تاریخی تهی از تعصب دشوار می نماید.

۴) فشار فرمانروایان که ناشی از حب ذات در انسان هاست.

۵) سوء استفاده از دانشمندان اهل کتاب از کم اطلاعی خلفا و اطرافیان آن ها که گروهی از آن عالمان می کوشیدند با نقل افسانه ها و مطالب اساس آیین اسلام را بی اعتبار سازند.

۶) منبع تدوین حدیث توسط خلفا و سوزاندن یا نابود ساختن آن ها.

۶- آیا برای شرقیان رویکرد به غرب لازم است؟ چرا؟

بله. برای گسترش و مطالعه بهتر فرهنگ و دانش و معتقدات دیگران رویکرد به غرب لازم است زیرا شرقیان (ما) باید علم و دانش و سیاست را یاد بگیریم حتی از منافق و حتی از غریبان. و به نظر اول باید برای مطالعه بهتر فرهنگ و معتقدات دیگران باید زبان آن ها را آموخت و آنگاه در میان آنها نفوذ کرد.

۷- آثار مستشاران را چگونه ارزیابی می کنید؟

اینکه برخی از پژوهش های علمی و عظیم دانشمندان غربی درباره مشرق زمین ، بر پایه شناخت شرق به عنوان فرهنگ و جامعه ای دیگر و با هدف روشنگری انسان انجام گرفته انکار ناپذیر است اما گره خوردن پیدا و پنهان بسیاری از این تحقیقات با سیاست های غریبان تا انجا پیش رفته که حتی برخی از شرق شناسان در شمار منتقدان جدی قرار گرفته اند. یکی از پژوهشگران می نویسد: اگر مستشرفی می گفت : ماست سفید است، همیشه جای این احتمال را در ذهن خود نگاه دارید که یا ماست اصلا سفید نیست، یا اثبات سفیدی ماست مقدمه ای است برای نفی سیاهی از ذغال . یکی از خاور شناسانی که تحقیقات بسیاری درباره تاریخ اسلام انجام داده و سخت مورد انتقاد قرار گرفته ((هنری لاسنس)) است و دانشمندان مسیحی اینگونه آثار را خلاف روحیه و روش علمی می داند. ((تاریخ اسلام دانشگاه کمبریج)) یکی از آثار جدید مستشرقان درباره تاریخ اسلام است که به عنوان دریافتی نوین و به هدف گسترش فهم و ادراک اسلام ارائه شده است. ادوارد سعید - پژوهشگر مسیحی فلسطینی درباره این اثر می نویسد: «... نه تنها این کتاب اسلام را به عنوان یک دین بسیار بد می فهماند عرضه می کند، بلکه هیچ ایده واحدی هم به منزله یک تاریخ از خود ندارد...»

۸- ضرورت تدریس تاریخ اسلام چیست؟

از آنجا که تاریخ درس عبرت و ملکهذهنی انسان است و در زندگی آینده به کار می رود، پل ارتباطی است بین ما و نسل های گذشته ، رابطه علی بین حوادث را به ما نشان می دهد. تدریس آن ضرورت دارد. وقتی تاریخ را مطالعه می کنیم گویی در کنار گذشتگان زندگی می کنیم و چون ما مسلمانیم باید از گذشته نیاکان و دین اسلام و پیامبران آسمانی آگاه باشیم و در قرآن نیز شرح احوال پیامبران در گذشته شرح داده شده است. پس ما وظیفه داریم تاریخ اسلام را مطالعه و تدریس کنیم.

